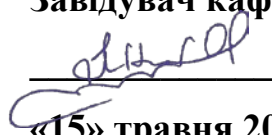


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 **Максим БУЛИК**
«15» травня 2025 р.

**«ГРУПИ БІЗНЕС-ІНТЕРЕСІВ У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ЄС:
МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЛОБІЮВАННЯ»**

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» Добра Михайла Вікторовича Науковий керівник: Трофименко Анастасія Вікторівна, к.політ.н., доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Рецензент: Черкас Богдан Олександрович, к.політ.н., доцент кафедри міжнародного регіонознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою відмінно / А / 93

Секретар ЕК



Максим БУЛИК

«13» червня 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГРУПА ІНТЕРЕСІВ»	13
РОЗДІЛ 2. КОРПОРАТИВНЕ ЛОБІЮВАННЯ В ЄС, НА ПРИКЛАДІ EUROPEAN ROUND TABLE FOR INDUSTRY ТА BUSINESSEUROPE.....	24
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ ГАЛУЗЕВИХ БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ ЄС.....	33
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	51

ВСТУП

Актуальність. Групи бізнес-інтересів становлять невід’ємну частину політичного процесу Європейського Союзу, виконуючи роль ключового посередника між приватним сектором та наднаціональними інституціями. Їхня участь у формуванні політик, розробці нормативно-правових актів та розподілі ресурсів є системною та всеохоплюючою, що робить вивчення цього феномену актуальним як у теоретичному, так і в прикладному вимірах. Особливої значущості ця тема набуває в контексті сучасних викликів, з якими стикається ЄС – цифрової трансформації, «зеленої» трансформації економіки, глобальної конкуренції, а також геополітичної нестабільності. Вплив бізнес-груп відчутний у низці стратегічних сфер, зокрема в регулюванні цифрового ринку (Digital Markets Act), реалізації Європейського зеленого курсу (European Green Deal) та формуванні фінансової політики. Участь бізнесу у прийнятті рішень супроводжується як експертною підтримкою, так і ризиками, пов’язаними з непрозорістю та можливим лобіюванням вузьких корпоративних інтересів.

Поглиблення взаємодії між бізнес-структурами та європейськими інституціями актуалізується також у зв’язку з глобальними кризами останнього десятиліття, такими як пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення Росії в Україну та енергетична нестабільність. Ці події продемонстрували здатність бізнес-груп оперативно адаптувати свої стратегії впливу, що іноді призводило до суперечностей між національними інтересами держав-членів та інтересами транснаціонального капіталу. Крім того, у суспільному дискурсі посилюються побоювання щодо надмірного впливу корпорацій на європейське законодавство, що супроводжується зростанням популізму та євроскептицизму. У цьому контексті важливим є також український вимір дослідження: у процесі євроінтеграції Україна стикається з необхідністю формування прозорої та збалансованої системи лобіювання, що

відповідала б демократичним стандартам ЄС. Аналіз європейських практик може слугувати цінною основою для запровадження ефективної моделі взаємодії держави й бізнесу в Україні, яка поєднує економічну ефективність із принципами доброчесності та публічності. Відтак, дослідження груп бізнес-інтересів у політичному процесі ЄС є не лише науково обґрунтованим, а й практично значущим.

Стан наукової досліджуваності дослідження груп бізнес-інтересів у політичному процесі Європейського Союзу спирається на значний масив наукової літератури, який можна систематизувати за кількома ключовими напрямками, демонструючи глибоке опрацювання теми в сучасній політичній науці та теорії міжнародних відносин.

Першу групу наукових досліджень становить наукові роботи, представників теорії груп інтересів. Це, переважно класичні праці американських дослідників. До цієї групи належать роботи А. Бентлі, який першим увів поняття "групи інтересів" і розглядав політику як процес взаємодії таких груп [11], Д. Трумена, що розвинув концепцію, аналізуючи боротьбу груп за владу та ресурси [4, 6, 11], та М. Олсона, чия "Логіка колективної дії" пояснила парадокси групової участі та важливість організаційних чинників [10, 15].

Другу групу становлять дослідження, присвячені класифікації, функціям та механізмам діяльності груп інтересів у різних політичних контекстах. Сюди відносяться праці українських дослідників, які аналізують сутність та роль груп інтересів, часто з фокусом на українські реалії: Н. Г. Гнатенко — «Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики» [6], О. О. Бондаренко — «Функціональне представництво інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні» [3], Л. Єремєєва — «Групи інтересів у політичному процесі» [7], Л. Мокра — «М. Олсон про створення груп за інтересами» [10], Т. О. Черкашина — «Теорія колективної дії М. Олсона» [15], А. Є. Лясота — «Групи інтересів як один з основних інститутів

позапарламентського представництва інтересів» [8], В. Биковець — «Групи інтересів у політиці: досвід типологізації» [1]. Ця група джерел дозволяє зрозуміти загальні принципи функціонування груп інтересів та їх місце в системі представництва, хоча вітчизняні праці, зазвичай, менше концентруються на специфіці наднаціонального рівня ЄС.

До третьої групи, належать праці, які аналізують групи інтересів у порівняльній перспективі, зокрема досліджують їх функціонування в різних політичних системах, включаючи європейський рівень. С. Мельоранський [9] — у праці «Політичні системи: порівняльний аналіз» розглядає механізми впливу груп інтересів у різних країнах, що дозволяє провести паралелі з європейською політичною практикою. О. Фісун [14] — у дослідженні «Типології політичних систем: основні підходи» аналізує моделі представництва інтересів, включаючи особливості європейських демократій та роль лобіювання в інституціях ЄС. В. Новохацький [12] — у роботі «Тенденції забезпечення громадського інтересу в суспільстві та державі» розглядає механізми представництва інтересів, які порівнюються з європейськими практиками.

Четверту групу становлять дослідження, присвячені правовому регулюванню та функціонуванню лобіювання на наднаціональному рівні, зокрема в Європейському Союзі. Зокрема робота, А. Трофименко та Д. Лубинець «Lobbying in the European Union: supranational level of legal regulation and functioning» [61] розглядає основні передумови становлення лобістської діяльності в ЄС, особливості її регулювання через інституційні механізми, а також аналізує різні моделі лобіювання — американську (англосаксонську) та континентальну (європейську), відзначаючи тенденції їх зближення. У центрі уваги цих дослідження — Інтерінституційна угода між Європейським парламентом і Європейською комісією 2011 року, що є ключовим документом, який визначає рамки реєстрації лобістів, контроль за їх діяльністю та кодекс поведінки. Окремо акцентується увага на недоліках європейської моделі регулювання, а також на специфіці методів лобіювання,

суб'єктів і об'єктів впливу у наднаціональному політичному просторі. До цієї групи також належать роботи, присвячені діяльності європейських груп інтересів, зокрема аналітичні матеріали та журналістські розслідування, опубліковані в авторитетних міжнародних виданнях, таких як Politico [25, 35], Financial Times [55], The New Yorker [54], та енциклопедичних ресурсах (Encyclopedia Britannica [50]), що надають критичний погляд на практику лобіювання та висвітлюють конкретні кейси впливу бізнесу на політику ЄС.

Джерелознавча база дослідження складається з різноманітних матеріалів, що охоплюють офіційні веб-сайти, пресрелізи, заяви, аналітичні ресурси та бази даних.

Першу групу джерел становлять нормативно-правові документи, що встановлюють правове поле для лобіювання в Європейському Союзі. Провідну роль серед цих документів відіграє Міжінституційна угода 2021 року між Європейським Парламентом, Радою Європейського Союзу та Європейською Комісією щодо обов'язкового реєстру прозорості. Цей документ є важливим кроком у напрямі інституціоналізації стандартів прозорості в процесі ухвалення рішень на рівні ЄС. Угода встановлює спільні правила доступу представників інтересів до ключових інституцій Союзу та запроваджує механізм обов'язкової реєстрації організацій і осіб, які мають намір здійснювати вплив на законодавчий процес. Найбільш релевантною для даної роботи є група джерел, що безпосередньо аналізує діяльність груп бізнес-інтересів у політичному процесі Європейського Союзу. Офіційні сторінки таких організацій, як European Chemical Industry Council (Cefic), що висвітлюють їх завдання та структуру [34], European Round Table for Industry (ERT) [38, 39], та загальні ресурси на кшталт Transparency Register, що надає інформацію про зафіксовані зустрічі між представниками бізнесу та європейськими інституціями [41-45].

Важливим компонентом є пресрелізи та офіційні заяви бізнес-асоціацій, що відображають їхню позицію з ключових питань, наприклад, Заява BusinessEurope (спільна декларація з Федерацією роботодавців України про

підтримку євроінтеграції) [51], та Заява ASD (позиція Європейської асоціації оборонної промисловості щодо зростання інвестицій у безпеку ЄС) [19].

Джерельна база також включає аналітичні ресурси та бази даних, які надають емпіричні дані та критичний погляд на практику лобіювання. Це платформи на кшталт LobbyFacts.eu [21,24,36,48,57], що містить базу даних про витрати на лобізм, кількість співробітників та зустрічі з посадовцями ЄС.

Окрему групу джерельної бази становлять матеріали офіційних веб-ресурсів ключових європейських бізнес-асоціацій та коаліцій, як-от BusinessEurope [51,43,24], European Round Table for Industry [38,39], галузевих асоціацій на кшталт Cefic [33-36] та EBF [30-32], аналіз яких спирається на їх офіційні матеріали та публікації.

Загалом, стан наукової досліджуваності свідчить про високий ступінь вивчення теоретичних аспектів діяльності груп інтересів та значну увагу дослідників до практики лобіювання в ЄС, особливо з боку закордонних авторів. Існує розвинена теоретична основа та багатий емпіричний матеріал, що стосується діяльності великих асоціацій та корпорацій. Водночас, постійна динаміка політичного процесу ЄС, поява нових викликів (як-от війна в Україні та її наслідки для європейської політики й економіки) та нових регуляторних ініціатив створюють потребу в постійному оновленні досліджень та аналізі впливу бізнес-інтересів у найновішому контексті. Дане дослідження, спираючись на опрацьовану історіографічну базу, прагне зробити внесок саме в аналіз сучасного етапу взаємодії бізнесу та політики в ЄС, систематизуючи діяльність ключових гравців та їх стратегій в умовах останніх років.

Метою даної дипломної роботи є встановити роль груп бізнес-інтересів у політичному процесі Європейського Союзу, через розкриття їх стратегій, методів впливу та взаємодії з ключовими учасниками при формуванні та реалізації політики ЄС. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Проаналізувати еволюцію теоретичних підходів до визначення сутності та класифікації груп інтересів у політичній науці — від класичних концепцій Артура Бентлі та Девіда Трумена до сучасних інтерпретацій.
2. Визначити роль та функції груп бізнес-інтересів у політичному процесі, їх місце в системі прийняття політичних рішень.
3. Проаналізувати особливості корпоративного лобіювання як форми представництва бізнес-інтересів у Європейському Союзі.
4. Виявити основні стратегії, які використовують групи бізнес-інтересів для просування своїх інтересів у політичному процесі ЄС.
5. Оцінити значення та ефективність діяльності галузевих бізнес-асоціацій для функціонування системи прийняття рішень в ЄС.

Об’єктом дослідження виступають групи бізнес інтересів, а **предметом** дослідження вплив груп бізнес-інтересів на розробку політики ЄС.

Методологія дослідження: Вплив бізнес-асоціацій та груп інтересів на формування політики Європейського Союзу має міждисциплінарний характер, що зумовлює застосування широкого спектру наукових методів.

Історичний метод, метод аналізу та синтезу, структурно-функціональний підхід, порівняльний метод, соціологічний аналіз, статистичний аналіз, контент-аналіз, метод класифікації. Історичний метод дозволив простежити еволюцію теорії груп інтересів від концепцій Артура Бентлі та Девіда Трумена до сучасних підходів Мансура Олсона та Габрієля Алмонда. Він також аналізував історичний контекст виникнення ключових бізнес-асоціацій, таких як ERT і BusinessEurope, та їх роль у формуванні європейської інтеграції.

Метод аналізу та синтезу дав можливість проаналізувати в ЄС, як в політичний інститут що дозволяє групам інтересів, впливати на політичний процес. Включаючи лобіювання, фінансування та вплив на законодавчі ініціативи, а також виокремити ключові механізми їх впливу. Цей метод допоміг об’єднати різнопланові джерела, зокрема звіти лобістів, реєстри прозорості ЄС та аналітичні матеріали, для формування цілісної картини.

Структурно-функціональний підхід був використаний для аналізу організаційної будови груп, таких як ієрархія в ERT та мережеві зв'язки Cefic, а також їх функцій у політичній системі ЄС, зокрема у артикуляції інтересів, лобіюванні та експертному впливі. Цей підхід допоміг зрозуміти, як інституційний дизайн ЄС, зокрема Єврокомісія, Рада ЄС та Європарламент, сприяє або обмежує вплив бізнес-груп.

Порівняльний метод дозволив проаналізувати стратегії різних груп інтересів, зокрема великих транснаціональних корпорацій, об'єднаних у рамках ERT, та більш інституційно вбудованого бізнесу, представленого через BusinessEurope, і оцінити їхню ефективність у процесі впливу на політику ЄС. Він також виявив відмінності в лобістських підходах між галузевими асоціаціями, такими як Cefic у хімічній промисловості і EBF у фінансовому секторі.

Соціологічний аналіз досліджував соціальні та економічні чинники, які сприяють консолідації груп інтересів, наприклад, роль корпоративних мереж у лобіюванні цифрової політики, а також ставлення громадськості до впливу бізнесу на політику, зокрема критику "зеленого камуфляжу" FleishmanHillard.

Застосування абстрактно-логічного методу в дослідженні впливу груп бізнес-інтересів на політичну систему Європейського Союзу дозволило сформулювати узагальнену модель цього впливу. Це було досягнуто шляхом виділення основних типів груп, що активно діють на європейському рівні, зокрема корпоративних коаліцій (як-от BusinessEurope, ERT), великих транснаціональних корпорацій (наприклад, Bayer, Rheinmetall) та спеціалізованих лобістських агентств (як FleishmanHillard). Метод сприяв аналізу їхньої ключової ролі у політичному процесі ЄС.

Статистичний аналіз був використаний для обробки даних реєстру прозорості ЄС, таких як витрати на лобіювання та кількість зустрічей з чиновниками. Контент-аналіз був застосований для вивчення публічних документів груп інтересів, зокрема позиційних записок BusinessEurope і промов представників ERT, та для виявлення ключових наративів, таких як

"сталий розвиток" і "конкурентоспроможність Європи", а також їх використання в лобістських кампаніях. Метод класифікації допоміг систематизувати групи інтересів за типами, наприклад, бізнес-асоціації, професійні об'єднання та НУО, а також за рівнем їх впливу, наприклад, на національному чи європейському рівні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному аналізі ролі та механізмів впливу груп бізнес-інтересів у сучасному політичному процесі Європейського Союзу, зокрема в умовах нових глобальних викликів (цифрова трансформація, геополітична нестабільність, війна в Україні) та реалізації стратегічних ініціатив ЄС, таких як Європейський зелений курс та Цифрова стратегія. У роботі уперше систематизовано діяльність ключових типів сучасних бізнес-акторів на європейському рівні – від широких корпоративних коаліцій (BusinessEurope, ERT) та галузевих асоціацій (Cefic, EBF, Eurogas, ASD) до окремих транснаціональних гігантів (Bayer, Rheinmetall) та професійних лобістських посередників (FleishmanHillard), виявивши специфіку їхніх стратегій та методів впливу. Удосконалено розуміння практичних механізмів бізнес-лобіювання в ЄС шляхом аналізу актуальних емпіричних даних за 2022-2024 роки, включаючи фінансові витрати на лобіювання (за даними реєстрів прозорості), конкретні приклади взаємодії з євроінституціями та участь у формуванні ключових політик (наприклад, CSDDD, політика щодо пестицидів, енергетична безпека, оборонні ініціативи). Подальшого розвитку набуло дослідження адаптації стратегій бізнес-груп до сучасних кризових умов та їх впливу на зовнішню і внутрішню політику ЄС, зокрема у контексті відносин з Україною та Росією. Таким чином, робота розкриває специфіку функціонування бізнес-лобіювання в умовах багаторізного управління ЄС, поєднуючи теоретичні підходи до вивчення груп інтересів з аналізом конкретних практик впливових європейських бізнес-структур у динамічному політичному середовищі.

Практичне значення роботи: Групи бізнес-інтересів, такі як лобістські організації та асоціації промисловості або галузеві організації, мають значний вплив на політичний процес Європейського Союзу (ЄС). Практичне значення роботи полягає в тому, щоб дослідити яка є систематичність у їх діях та результат парламентів країн. Дослідження може бути використано для розуміння впливу недержавних організацій на політичний процес країн. Також матеріал може бути використані при розробці навчальних курсів та методичних рекомендацій для студентів спеціальностей “Політологія” та “Міжнародні відносини”, “Суспільні комунікації та регіональні студії”.

Характеристика змісту роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У вступі встановлена мета, завдання, історіографічна та джерелознавча база дослідження, методологічна база та практичне значення роботи.

Перший розділ концептуальні підходи до визначення поняття «група інтересів» присвячений аналізу розвитку теорії груп інтересів, починаючи від ранніх концепцій Артура Бентлі та Девіда Трумена до сучасних підходів Мансура Олсона та Габріеля Алмонда. У цьому розділі розглядаються основні етапи еволюції теоретичних поглядів на роль груп інтересів у політичних процесах, а також ключові ідеї, які сформували сучасне розуміння їх впливу на політику.

Другий розділ присвячено аналізу корпоративного лобіювання в інституційному контексті Європейського Союзу. Особлива увага приділяється діяльності ключових бізнес-об’єднань – Європейського круглого столу промисловців (ERT) та BusinessEurope – які відіграють провідну роль у формуванні економічної політики ЄС. У цьому розділі розглядаються організаційна структура, стратегічні цілі та механізми впливу цих об’єднань на прийняття рішень у Брюсселі.

У третьому розділі галузеві асоціації як ключові суб’єкти впливу в Європейському Союзі аналізується діяльність об’єднань, що представляють інтереси окремих секторів економіки на рівні ЄС. Особлива увага

приділяється таким організаціям, як Cefic (Європейська рада хімічної промисловості), EBF (Європейська банківська федерація), ESF (Європейський сервісний форум), Eurogas (Європейська газова асоціація) та ASD (Асоціація аерокосмічної та оборонної промисловості Європи). У розділі розглядаються їхні інструменти впливу на законодавчий процес, участь у консультаціях з інституціями ЄС, а також їхня роль у просуванні інтересів відповідних галузей. Окрема увага приділяється тому, як ці асоціації формують політичні пріоритети на європейському рівні та взаємодіють з корпоративними і державними структурами.

Список джерел налічує 62 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ ГРУП ІНТЕРЕСІВ: КЛЮЧОВІ ПІДХОДИ ТА ВЧЕНІ

У першу чергу в політичній науці поняття груп інтересів пов’язується з іменем американського вченого Артура Бентлі, який виступає родоначальником цієї теорії. Саме він увів у науковий обіг нове поняття – «групи інтересів». До них він відносить організовані групи людей, що мають певні цілі та висувають конкретні вимоги перед політичною владою. Індивідуальну поведінку учасників політичного процесу вчений розглядав через взаємодію груп, до яких індивіди увійшли з тих чи інших мотивів. Він пропонував розглядати суспільство як „сукупність різних груп інтересів, причому кількість груп обмежується лише одним показником – інтересами, заради яких вони створені й діють”. Одна і та же людина може належати до різних груп (статевовіковим, професійним, регіональним та ін.), і тільки інтерес, а не якісь певні люди, є єдиною характеристикою групи.

Для Бентлі кожна політична сила, яка має значення, є групою інтересів, незалежно від того, чи підтримує вона звинувачення. Штати та міста — це «локальні групи», правова система — це сукупність «правових груп», категорії доходу — це «групи багатства», віддані послідовники популярного політика — це «групи особистості»; групи інтересів лежать в основі монархій і диктатур, а також демократій. «Коли групи визначено належним чином, усе зазначено», — заявляє Бентлі. «Коли я кажу все, я маю на увазі все» [54].

Бентлі прирівнює «групу» до «масової активності» протиріччя тому, що групи можна зрозуміти, посилаючись на деякі статичні атрибути щодо них або їхніх членів. Враховуючи критику Бентлі цілісних теорій, не дивно, що він відкидає будь-яку ідею про те, що група визначається якоюсь сутністю, яку вона може мати. Швейцарці не є групою через деякий зароджений дух швейцарства, який вони можуть поділити. Цілком можливо, що такі духи

існують — хоча Бентлі явно скептично ставиться навіть до цієї ідеї, — але чи є вони — поза будь-яким питанням соціальних наук, оскільки це емпірично не доступно. Ніде його обговорення загальних помилок не є більш чітким, ніж у його обговоренні того, що він називає «расовим типом» [52].

Бентлі загалом поділяє групи інтересів на дві категорії: організаційні групи (сучасні приклади включають Американську асоціацію пенсіонерів, Національну асоціацію мовників і Національну раду Ла-Раза) та дискусійні або «розмовні» групи. Дискусійні групи охоплюють усіх тих, хто стверджує, що представляє суспільні інтереси чи добру справу — журналістів, реформаторів, активістів, гуманітаріїв, політичних аналітиків — і, на думку Бентлі, вони мають набагато менше значення, ніж ми думаємо. Він бачив «величезну переоцінку форм діяльності, які проявляються словами». Крім того, будь-хто, хто приходить у суспільне життя, стверджуючи, що не має інтересу, або обманюється, або обманює [54].

Девід Трумен, наступник у вивченні політичного процесу за доктриною груп інтересів, розглядав його як боротьбу громадських груп за владу та контроль над ресурсами. Він розглядав політичний процес як динамічний і вказував на зміну балансу влади між групами з часом. Трумен підкреслював стабільність як ключовий елемент взаємодії груп, а його робота "Управлінський процес" (1951) відображала цей підхід [4, с.23].

У своїй дисертації з 1939 року Трумен досліджував адміністративну децентралізацію польових офісів Міністерства сільського господарства США. Його робота вже відображала інтерес до впливу груп тиску та конкуруючих інтересів на інституції.

Девід Трумен стверджує, що індивід і група – це не дві різні сутності, а скоріше два способи класифікації поведінки, два погляди на одне й те ж явище. Грунтуючись на цьому, він пропонує наступну типологію груп:

а) Категоріальні групи: Ці групи формуються незалежно від волі окремих людей. Прикладом можуть бути групи, що визначаються за статевою ознакою.

б) Соціальні групи: Ці групи виникають внаслідок спільної соціально-економічної діяльності, як-от професійні групи, або через спільні переконання, наприклад, групи вірян однієї конфесії.

в) Групи інтересів: Ці групи звертаються до інших груп, включаючи уряд, з вимогами щодо встановлення, підтримки або закріплення норм поведінки, які відображають спільні погляди їх членів [6, С.16].

Девід Трумен також дійшов висновку, що зі складнішою структурою сучасного суспільства потреби різних груп зростають, стають більш різноманітними та численними. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність створення додаткових об'єднань для забезпечення стабільних відносин між ними. Збільшення кількості таких об'єднань неминуче вплине на уряд, оскільки вони будуть звертатися до урядових інституцій щоразу, коли виникатиме така потреба [3].

Основою теорії Трумена є твердження, що політичний процес – це боротьба за владу та ресурси між різноманітними групами інтересів. Він підкреслює важливість стабільної взаємодії між цими групами для досягнення соціальної рівноваги в суспільстві. Трумен також зазначає, що в складних сучасних суспільствах спостерігається зростання кількості та різноманітності груп інтересів. Це, в свою чергу, потребує створення додаткових об'єднань для підтримки стабільних відносин між ними[2, С. 233].

Теорія зацікавлених груп Трумена представляла суспільство як поле боротьби груп за владу та ресурси через державні структури. Групова згуртованість забезпечувалася взаємодією, яка формувала групові переваги індивідів [6, С.22].

Отже, Трумен вніс вагомий внесок у розвиток теорії групових інтересів, визначаючи їх роль у політичному процесі і стабільність в суспільстві.

Після Бентлі та Трумена, ідеї теорії груп інтересів розвивав американський соціолог і економіст Мансур Олсон. М. Олсону належить заслуга розробки теорії груп, що являє собою лише один з аспектів багатогранної творчості відомого американського економіста й соціолога.

Книга М. Олсона „Логіка колективних дій”(1965) широко відома в багатьох країнах світу . Вона витримала 15 видань у США й переведена на декілька мов. У своїй роботі М. Олсон, розвиваючи основи економічної теорії суспільних благ, розкриває природу такого явища, як лобізм, а також аналізує причини виникнення держави, політичних партій і профспілок. Одним з пояснень утворення груп є функціональний підхід, згідно з яким, завдяки функціям, які вони виконують, групи й асоціації різних типів і розмірів можуть успішно діяти. Відповідно до цього підходу в примітивному суспільстві переважали малі групи, тому що вони найбільше підходили для виконання функцій, які необхідні для задоволення потреб цього суспільства. У сучасному суспільстві, навпаки, домінують великі асоціації, оскільки саме вони спроможні ефективно виконувати складні та специфічні функції, необхідні для його повноцінного функціонування. [11, с 38].

М. Олсон зазначає, що будь-яка група інтересів (держава, профспілки, фермерські організації, корпорації тощо) як організація, «метою якої є просування інтересів їхніх членів», покликана реалізувати фундаментальну функцію – «забезпечення суспільними (колективними) благами» своїх членів. На його переконання, здатність групи до здобуття колективного блага перебуває в оберненій залежності від її розміру. Це пов'язано із такими особливими якостями колективного блага як неподільність та неможливість виключення зі споживання. Інакше кажучи, «ті, хто не купує або не платить за суспільне благо не можуть бути позбавленими його споживання, як це характерно для неколективних благ» [15].

Дослідження М. Олсона цікаві тим, що наше суспільство неоднорідне, і його поляризація робить настільки різними політичні інтереси складових його соціальних груп, що при аналізі електорального поведіння наперед виходить необхідність усвідомлення й дослідження мотиваційної сфери участі у виборах тих або інших груп, можливість прогнозування їхньої виборчої поведінки]. У М. Олсона відсутні спроби відмежувати більшу групу від „юрби”

і інших людських скупчень. Він зазначає, що мала група відрізняється від великої насамперед ефективністю й оперативністю своїх дій.

М. Олсон запропонував розглянути випадок «федеральних» груп — групи, поділеної на групи, у кожного є причина створити коаліцію з іншими, яка представляє більшу групу. якщо Центральна (або федеральна) організація надає певні послуги невеликій групі людей у федерації, а не Зрештою, малі групи використовують соціальні мотиви, щоб примусити окремих осіб, що належать до кожної малої групи групи, що сприяє досягненню колективних цілей всієї групи. Тому організація буде використовувати соціальні мотиви виборів для мобілізації потенційної групи, це має бути федерація складається з малих груп.

Висновки Олсона дозволяють зрозуміти специфіку інтересів усередині групи та виявити їх Соціальні мотиви та винагороди, які можуть зробити участь у політичному житті привабливою для більшої кількості людей кількість членів соціуму [10].

Габріель Алмонд також запропонував тлумачення терміну групи інтересів. За його визначенням, "групи інтересів" — це об'єднання людей, яких пов'язують особливі зв'язки взаємної зацікавленості або вигоди, і які, певною мірою, усвідомлюють це. Він також виділяє чотири типи груп інтересів, що впливають на політичний процес [8, с.21].

Перший тип - "невпорядковані групи" - є неорганізованими та спонтанними. Вони часто виникають у відповідь на певну подію чи проблему. Наприклад, демонстрації, страйки, повстання тощо.

Другий тип, "неасоційовані групи", характеризуються низьким рівнем організації та формуються навколо спільного інтересу, який може бути пов'язаний з етнічною приналежністю, місцем проживання, віросповіданням, родинними зв'язками тощо. Прикладами таких груп можуть бути етнічні громади, місцеві спільноти, релігійні організації тощо.

Третій тип — "інституційні групи інтересів" — це організації, які мають чітку структуру, визначені цілі та завдання, а також штат професійних

працівників. Вони можуть представляти як свої власні інтереси, так і інтереси інших груп, що існують у суспільстві. Прикладами таких груп можуть бути політичні партії, бізнес-асоціації, профспілки тощо [1].

Четвертий тип – "асоціативні групи" – це спеціалізовані та організаційно структуровані об'єднання, створені для відкритої та професійної артикуляції інтересів. Прикладами можуть бути профспілки, асоціації підприємців, професійні об'єднання тощо. Цей тип є найбільш поширеним у країнах з розвиненою демократією і, за умови сприятливих умов для розвитку, здатний обмежити вплив неорганізованих, неасоціативних та інституційних груп [12, с.68]

М. Олсон досліджує парадокс групової поведінки. «Це часто сприймають як належне Зрозумійте, що якщо всі люди в групі мають спільні інтереси, тоді група працюватиме наполегливо просувати ці спільні інтереси. Кожен належить до однієї або кількох соціальних груп, а результат політичного процесу пояснюватиметься однаковою тиском цих конкуруючих груп групи загалом, достатньо, щоб особи належали до певної категорії або категорії корисні, якщо у них є спільний інтерес, то певною мірою діятиме їхня команда корисливо або для колективного блага» Проте автор теорії стверджує, що, особи повинні бути змушені діяти спільно, бути змушені співпрацювати, тому що, якщо вклад від групової діяльності для тих, хто не зробив певного внеску в групову діяльність, отримує стільки, стільки і активний учасник групи, але він нічого не робив [15].

Американський політолог Роберт Солсбері, один із розробників теорії груп інтересів, визначає їх як "формально організовані асоціації, що прагнуть здійснювати вплив на рішення уряду"[5,с 120].

В цілому теорія обміну Р. Солсбері заперечує твердження Трумена про те, що стабільний розвиток суспільства веде до зменшення активності соціальних груп. Їх активність обумовлена переважно суб'єктивним чинником – здатністю та можливістю окремих лідерів або невеликих груп зібрати навколо себе однодумців [7].

Один із авторів т. зв. «теорії обміну» (exchange theory) американський політолог Р. Солсбері зазначає, що «більша частина групової активності не має нічого спільного із прагненням змінити політичні рішення країни, а спрямована на внутрішній обмін благами, для досягнення яких організовується та існує група».

У результаті такого обміну члени групи задовольняють свої 21 специфічні потреби, а політичний підприємець (лідер групи) – свої. Ефективна діяльність групи можлива лише за умов наявності чіткої організаційної структури та ефективного менеджменту. Дослідник, слідом за М. Олсоном, відзначає, що зі збільшенням розміру групи, матеріальні та селективні блага стають домінуючими мотивами групової активності, а керівництво групи при цьому прагне будь-якими способами зберегти об'єднання як джерело власних матеріальних благ та адміністративного статусу.

Таким чином, з середини минулого століття ключовою характеристикою групи інтересів як суб'єкта політики стала наявність сталої формалізованої структури об'єднання та фіксованого членства. Це вже не розмиті у структурному значенні формування, об'єднані за Бентлі-Труменом лише спільним інтересом та прагненням його реалізувати через взаємодію із органами влади, а «формально організовані асоціації, що прагнуть здійснювати вплив на рішення уряду».

За такого підходу синонімами групи інтересів стали такі поняття як організовані інтереси (organised interests) та організовані групи (organised groups). У цілому, організаційний (вузький) підхід до визначення сутності поняття група інтересів та класифікації явища і сьогодні є провідним серед дослідників системи груп у країнах сталої демократії.

Це зумовлено, перш за все, усталеною практикою участі груп інтересів у процесі формування державної політики, яка санкціонована соціальними нормами і на сьогодні інституціоналізована у більшості демократичних країн [6, с.11]

Загалом теорія обміну Р. Солсбері заперечує позицію Трумена, згідно з якою стабільний розвиток суспільства знижує активність соціальних груп. На думку Солсбері, активність цих груп зумовлена насамперед суб'єктивними чинниками – здатністю окремих лідерів або невеликих ініціативних груп об'єднувати навколо себе однодумців.

Високий рівень організації і наближення до структур управління забезпечує цим групам успіх у політичному лобіюванні. І хоча, відповідно до свого формального становища у структурі влади, вони покликані забезпечувати реалізацію суспільних інтересів, на практиці найчастіше відбувається підміна суспільних інтересів інтересами приватними та вузькогруповими.

Розглядаючи неасоційовані групи інтересів, Г. Алмонд звертає особливу увагу на групи комунального типу (сільські спільноти, дрібний бізнес, етнічні групи, клієнти) як різновид неасоційованих груп інтересів. Їх перевага у вищому, у порівнянні з асоційованими групами, ступені згуртованості, оскільки в основі комунальних, особливо традиційних груп лежать неформальні, особисті зв'язки між учасниками [12, с. 75].

Кілька широко відомих типологій належать Г. Алмонду. Розробивши концепцію політичної системи, він одержав можливість проводити порівняльний аналіз різного типу політичних організмів за певним параметром. Г. Алмонд зазначає: «Замість поняття „держави”, обмеженого правовими й інституційними значеннями, ми можемо говорити про „політичну систему”. Замість „повноважень”, які знову ж таки мають переважно правову конотацію, ми починаємо віддавати перевагу слову „функція”. Замість „установ” говоримо про „ролі”, замість „інститутів”, що знову відсилають нас до формальних норм, — про „структури”. А замість „громадської думки” і „громадянського виховання”, дуже формально-раціональних за змістом, воліємо говорити про „політичну культуру” і „політичну соціалізацію”».

Хоча не всі громадські організації безпосередньо беруть участь у здійсненні політичної влади, деякі з них, формально неполітичні, можуть за певних обставин виступати як групи тиску, активно впливаючи на політичні процеси та прийняття рішень. Такі групи використовують свої ресурси та зв'язки для просування інтересів, що дозволяє їм стати вагомими акторами в політичній системі, незважаючи на відсутність офіційного статусу політичних організацій [9, с.16].

Таким чином, реалізація політичних функцій, універсальних і необхідних для всіх суспільств, дозволяє порівнювати їхнє функціонування на прикладі різних суспільств — розвинених і нерозвинених, модерних і примітивних, західних і східних [10].

Г.Алмонд виділив, чотири основні групи:

- Англо-американська модель відзначається однорідною світською політичною культурою та чітко структурованим розподілом ролей. У межах цієї моделі діють автономні політичні партії, організовані групи інтересів і незалежні засоби масової інформації;
- Європейська континентальна модель пов'язується з так званими плюралістичними (багатоскладовими) суспільствами, для яких характерна фрагментована політична культура. Її формування зумовлене співіснуванням автономних, часто конфліктних політичних субкультур;
- Доіндустріальна або частково індустріальна модель є характерною для країн, що розвиваються. Вона вирізняється низьким рівнем демократичного розвитку, політичною нестабільністю та наявністю численних етнічних, расових, мовних і релігійних поділів, які спричиняють глибокі соціальні конфлікти;
- Тоталітарна модель вирізняється однорідною політичною культурою та високим рівнем суспільної інтеграції, яка досягається шляхом насильства, репресій та придушення опозиційних сил [14].

У результаті аналізу класичних підходів до вивчення груп інтересів у політичній науці можна дійти кількох важливих висновків. Вчені, які

досліджували це явище, виходили з різних теоретичних передумов і використовували відмінні методологічні підходи, однак усі вони підкреслювали значущість груп інтересів як важливого елементу демократичного політичного процесу.

Артур Бентлі заклав підґрунтя для подальшого розвитку теорії груп інтересів, розглядаючи політику не як сукупність інституцій, а як постійну взаємодію груп, що змагаються між собою. Його поведінковий підхід зосереджувався на динаміці впливу груп на прийняття рішень, і став основою для подальшого емпіричного дослідження цього явища.

Девід Трумен розвинув цю ідею, розглядаючи групи як природний наслідок соціального плюралізму. Він вважав, що групи інтересів виконують функцію посередника між громадянами та державою, забезпечуючи артикуляцію потреб та інтересів. Для нього важливою умовою стабільності системи було те, щоб групи виникали спонтанно, у відповідь на нові потреби суспільства.

Мансур Олсон, на відміну від Трумена, звернув увагу на труднощі колективної дії. Він виявив парадокс: навіть якщо індивіди мають спільний інтерес, вони можуть не об'єднуватися через раціональну логіку «вільного вершника». Його теорія змінила уявлення про функціонування великих і малих груп, показавши, що лише малі групи здатні ефективно організовуватися без зовнішнього стимулу.

Габріель Алмонд запропонував інституціоналізований погляд на політичну систему, в якій групи інтересів — це один із структурних компонентів, що виконує важливу функцію артикуляції інтересів. Він підкреслював, що для повноцінного функціонування демократії необхідна наявність розвиненої та структурованої системи груп.

Роберт Солсбері, розвиваючи ідеї Олсона, висунув модель підприємництва в рамках теорії груп. Він наголошував, що ключовим чинником формування груп є діяльність політичних підприємців, які можуть

запропонувати стимули та організаційну структуру, що робить об'єднання вигідним для індивідів.

Аналіз цих підходів дозволяє зробити висновок, що хоча всі автори погоджуються з важливістю груп інтересів у політичному процесі, їх розуміння природи, ролі та механізмів функціонування цих груп істотно відрізняється. Якщо Бентлі і Трумен зосереджувались на спонтанності і природності утворення груп, то Олсон і Солсбері звертали увагу на раціональний вибір, стимулювання та роль лідерства. Таким чином, теорія груп інтересів демонструє еволюцію від емпіричного опису до аналітичної складної моделі, що враховує як структурні, так і мотиваційні чинники політичної участі.

РОЗДІЛ 2. КОРПОРАТИВНЕ ЛОБІЮВАННЯ В ЄС, НА ПРИКЛАДІ ERT ТА BUSINESSEUROPE

У сучасній європейській політиці спостерігається значне посилення ролі великого бізнесу у формуванні публічної політики. Цей процес має дві основні форми: діяльність корпоративних коаліцій, що об'єднують провідні європейські компанії, та вплив окремих транснаціональних корпорацій-гігантів. Обидві ці групи відіграють ключову роль у формуванні політичного ландшафту ЄС, проте діють різними шляхами та з різною інтенсивністю. У контексті взаємодії держави та груп інтересів, дослідження виділяє корпоративне лобіювання як специфічний тип, що відрізняється від плюралістичного. Воно виникає за умов, коли держава укладає своєрідну конвенцію з певними групами інтересів, надаючи їм привілеї та протекціонізм в обмін на лояльність та сприяння урядовій політиці. Для корпоративного лобіювання характерна нечисленність, формалізованість та ієрархічність груп, а також можливість держави надавати їм монопольне право на представництво інтересів [13, с.168].

Групи економічних інтересів є широко поширеними і впливовими в усіх країнах світу. Їх існує тисячі, з офісами у національних столицях від Лондона до Оттави, Нью-Делі та Канберри. Ці групи можна класифікувати за кількома типами: бізнес-організації (наприклад, Канадська федерація незалежного бізнесу, Конфедерація британської промисловості та Nestlé SA, штаб-квартира якої розташована в Швейцарії та яка має глобальний вплив), трудові спілки (наприклад, IG Metall у Німеччині, Конгрес профспілок у Великобританії та AFL–CIO у Сполучених Штатах), фермерські організації (наприклад, Ірландська асоціація фермерів в Ірландії та Американська федерація фермерських бюро) та професійні асоціації (наприклад, Американська Асоціація адвокатів і Чеська палата фармацевтів) [50].

Корпоративні коаліції, такі як BusinessEurope або Європейський круглий стіл промисловців (ERT), представляють собою унікальний механізм координації інтересів великого бізнесу на європейському рівні. Вони виконують роль мосту між приватним сектором та євроінституціями, забезпечуючи постійний діалог і обмін інформацією. На відміну від галузевих асоціацій, які фокусуються на специфічних секторах економіки, ці коаліції мають ширший мандат і можуть впливати на загальну економічну політику ЄС.

З метою забезпечення прозорості у відносинах між інституціями ЄС та лобістами, у 2011 році було створено Реєстр прозорості ЄС, який доповнюється Кодексом поведінки, викладеним у Додатку 3 до Міжінституційної угоди 2014 року. Кодекс встановлює чіткі правила та стандарти для всіх, хто реєструється в реєстрі, включно з вимогою завжди представляти себе та організацію, яку представляють, із зазначенням імені та реєстраційного номера, декларувати інтереси, утримуватися від нечесних або агресивних методів впливу, не надавати неправдиву інформацію, не зловживати символікою інституцій ЄС та не здійснювати торгівлю документами, отриманими від ЄС. У такий спосіб Європейський Союз намагається встановити баланс між відкритістю для зацікавлених сторін і захистом від надмірного або непрозорого впливу [61].

BusinessEurope - це одна з впливових організацій, що активно працює на користь європейських підприємств. З метою сприяння їхньому зростанню та підтримки конкурентоспроможності, BusinessEurope проводить різноманітні кампанії та заходи, спрямовані на захист інтересів компаній по всьому континенту.

BusinessEurope залишається однією з найактивніших лобістських організацій в Європейському Союзі, що підтверджує її значні витрати на лобіювання. У 2023 році організація інвестувала в цю діяльність приблизно 6,5 мільйонів євро, що значно більше, ніж у 2021 році, коли витрати склали

близько 4 мільйонів євро. Це процес про суттєве зростання її впливу у регіоні [43].

Заснована як визнаний соціальний партнер, організація об'єднує в собі національні бізнес-федерації з 36 країн Європи, що надає їй можливість представляти широкий спектр підприємств будь-якого розміру. Головний офіс BusinessEurope знаходиться в Брюсселі, де вона активно взаємодіє з ключовими інституціями Європейського Союзу, такими як Європейський парламент, Комісія та Рада [24].

29 листопада 2024 року у Варшаві відбулася ключова зустріч лідерів роботодавців Європи – членів BusinessEurope, на якій обговорювали питання економічної інтеграції України та ЄС. У фокусі розмови було та розвиток внутрішнього виробництва, нові напрямки збереження інвестицій і співробітництво для європейських компаній в Україні, Головною темою стали розвиток внутрішнього пошуку нових напрямків виробництва, збереження інвестицій та посилення співпраці для європейських компаній в Україні. Також обговорювалися питання прискорення інтеграційних процесів. Далі планується реалізація конкретних заходів для стимулювання інвестицій, підтримки місцевого виробництва та поглиблення партнерських зв'язків, що сприяють швидкій інтеграції України до Європи [51].

Отже, організація регулярно виступає в ролі лобіста в політичній спільноті ЄС, забезпечуючи, що голос бізнесу почується під час формування європейської політики. Крім того, BusinessEurope активно представляє інтереси європейського бізнесу на міжнародній арені, забезпечуючи, що Європа залишається конкурентоспроможною у глобальному економічному середовищі.

Окрім BusinessEurope, яка представляє інтереси широкого кола європейських підприємств через національні бізнес-асоціації, існують і більш спеціалізовані організації, що об'єднують безпосередньо великі корпорації. Серед них – Європейський круглий стіл для промисловості (ERT), який

концентрується на стратегічних ініціативах для зміцнення глобальної конкурентоспроможності європейської промисловості.

Європейський круглий стіл для промисловості (ERT) був заснований у квітні 1983 року групою провідних європейських бізнес-лідерів з метою сприяння конкурентоспроможності та процвітанню в Європі. Сьогодні ERT об'єднує генеральних директорів та керівників понад 60 найбільших європейських компаній промислового та технологічного секторів.

Організація працює над створенням сильної, відкритої та конкурентоспроможної Європи, сприяючи сталому зростанню, створенню робочих місць і процвітанню для всіх громадян. Члени ERT регулярно зустрічаються на пленарних сесіях, де визначають та обговорюють ключові питання, і працюють у робочих групах над розробкою рекомендацій і звітів.

Компанії, очолювані членами ERT, представляють значну економічну силу, забезпечуючи мільйони робочих місць, мільярди євро річного доходу та великі інвестиції у дослідження та розробки. Організація публікує звіти та документи, спільно здійснюючи лобінгову роботу та підтримуючи політику, що ґрунтується на цінностях свободи, толерантності, рівності та відкритості [38].

18 жовтня 1995 року Керівники двох десятків європейських і японських компаній збиралися на третій зустрічі круглого столу промисловців ЄС-Японія в Токіо. Група, створена у 1995 році, спрямована на сприяння промислового діалогу між двома найбільшими економічними державами світу. На зустрічах, де учасники були розділені на робочі групи, обговорювалися три основні теми: конкурентоспроможність і дерегуляція; співпраця ЄС і Японії в третіх країнах; та співпраця між двома сторонами стосовно створення інформаційного суспільства.

Учасники згодилися на необхідність працювати над дерегуляцією сектору електроенергетики та сприяти розвитку венчурного бізнесу для відродження економік. Також було досягнуто консенсусу про співпрацю на азійських ринках, поліпшення інвестиційних умов та активізацію

корпоративних інвестицій. Учасники звернули увагу на необхідність підвищення рівня гармонізації законодавства ЄС і Японії в галузі інформаційного суспільства та активної участі в Угоді про інформаційні технології (ІТА).

Лідери бізнесу також висловили свої пропозиції на міністерській конференції Світової організації торгівлі (СОТ) у Сінгапурі, закликаючи до уникнення односторонніх заходів та використання СОТ для вирішення торгових суперечок. Вони також закликали до імплементації торгових угод, досягнутих в Уругвайському раунді та укладення ІТА [25].

Тобто ми бачимо як бізнес впливає на зовнішню і внутрішню політику ЄС та Японії оскільки оскільки вона передбачає співпрацю між європейськими та японськими компаніями в різних сферах, таких як електроенергетика, венчурний бізнес та інформаційні технології. Ця співпраця може вплинути на розвиток економіки та інновацій в ЄС, а також на формулювання політики в галузі торгівлі, інвестицій та стандартів регулювання. Такі угоди можуть стимулювати обмін технологіями, підвищувати конкурентоспроможність європейських компаній та сприяти загальному економічному зростанню.

На даний момент, до Європейського круглого столу для промисловості (ERT) входить близько 55 організацій. До п'яти найбільших організацій входить:

1. **Volkswagen Group (Німеччина):** Volkswagen Group є одним з найбільших у світі виробників автомобілів. Компанія охоплює широкий спектр автомобільних брендів, від масових до люксових, включаючи Volkswagen, Audi, Porsche, Škoda, SEAT, Bentley, Lamborghini, Bugatti та Ducati. Volkswagen Group займається розробкою, виробництвом та продажем легкових автомобілів, комерційних автомобілів, мотоциклів, а також наданням фінансових послуг. Компанія активно інвестує в електрифікацію транспорту та нові технології в автомобільній промисловості [62].

2. **Shell (Великобританія/Нідерланди):** Shell, також відома як Royal Dutch Shell, є однією з найбільших у світі нафтогазових компаній. Shell займається видобутком, переробкою, транспортуванням та продажем нафти та природного газу. Крім того, компанія активно розвиває напрямки відновлюваної енергетики, виробництва хімічних речовин та торгівлі енергоносіями. Shell є глобальним гравцем на енергетичному ринку з операціями по всьому світу [58].
3. **BASF (Німеччина):** BASF є найбільшою хімічною компанією у світі. BASF виробляє широкий спектр хімічної продукції, від хімікатів для сільського господарства та будівельної індустрії до пластмас, спеціальних хімікатів, покриттів та багато іншого. Продукція BASF використовується у практично всіх галузях промисловості. Компанія також активно працює над сталим розвитком та інноваційними рішеннями в хімічній промисловості [20].
4. **Nestlé (Швейцарія):** Nestlé є найбільшою у світі компанією з виробництва продуктів харчування та напоїв. Nestlé має широкий портфель брендів, що охоплює практично всі категорії продуктів харчування, включаючи дитяче харчування, каву, кондитерські вироби, готові сніданки, заморожені продукти, бутильовану воду, корми для домашніх тварин та багато іншого. Nestlé працює по всьому світу та відома своїми глобальними брендами [53].
5. **Siemens (Німеччина):** Siemens є глобальною технологічною компанією, що працює в різних галузях, включаючи промисловість, енергетику, охорону здоров'я та інфраструктуру. Siemens пропонує широкий спектр продуктів, систем та рішень для автоматизації промислових процесів, виробництва енергії, медичної діагностики, транспортної інфраструктури та інтелектуальних будівель. Siemens є лідером в інноваціях та цифрових технологіях для промисловості [59].

Ці п'ять компаній представляють різноманітні, але ключові сектори європейської економіки та є впливовими гравцями на світовому ринку. Їх

участь в Європейському круглому столі для промисловості підкреслює важливість їхнього голосу у формуванні промислової та економічної політики ЄС [39].

На 2023 рік, витрати на лобізм в організації за даними реєстру прозорості, були 500 тисяч євро, що є дуже низьким показником для такої великої корпорації, але на той же час було проведено 156 зустрічей високого рівня [44].

У той час як корпоративні коаліції представляють колективні інтереси, значна частина лобістської діяльності в ЄС здійснюється через професійних посередників. Однією з найвпливовіших структур у цій сфері є **FleishmanHillard** — одна з провідних світових компаній у сфері комунікацій, яка об'єднує 2300 фахівців у 110 офісах, розташованих у 21 країні. Її практика у сфері зв'язків з громадськістю охоплює широку мережу експертів, що налічує понад 500 спеціалізованих консультантів у Європі, Канаді, США та Азійсько-Тихоокеанському регіонах.

Брюссельський офіс компанії, де працює 120 співробітників, є одним із ключових центрів в Європі. До його складу входять багатомовні фахівці з міжнародної досвідом роботи в структурах Європейського Союзу, національних урядів, бізнесу та журналістики, що робить FleishmanHillard одним із провідних агентств у сфері зв'язків із громадськістю та комунікаціями в Європі [49].

Основною діяльністю організації FleischmannHillard є надання послуг у сфері стратегічних комунікацій та маркетингу. Вони є однією з провідних міжнародних агенцій, що спеціалізуються на допомозі клієнтам у розбудові репутації, просуванні брендів та досягненні бізнес-цілей через ефективні комунікаційні стратегії.

Основні напрямки діяльності FleischmannHillard включають:

- **Корпоративні комунікації:** Допомога компаніям у формуванні позитивного іміджу, управлінні репутацією, кризових комунікаціях, внутрішніх комунікаціях та відносинах з інвесторами.

- **Маркетингові комунікації:** Розробка та реалізація інтегрованих маркетингових кампаній для просування товарів та послуг до споживачів. Це може включати рекламу, PR, digital маркетинг, соціальні медіа, івенти та інше.
- **Digital комунікації:** Створення та впровадження digital стратегій, управління соціальними медіа, розробка веб-сайтів та онлайн-контенту, SEO/SEM, email маркетинг та інші digital інструменти для досягнення комунікаційних цілей.
- **Фінансові комунікації:** Консультування компаній у питаннях комунікацій на фінансових ринках, включаючи IPO, M&A, відносини з аналітиками та інвесторами, фінансову звітність та інші аспекти [48].

За даними реєстру прозорості ЄС, за 2023 рік Fleishman-Hillard витратила найбільше грошей на лобізм, а саме 11,5 мільйонів євро. Проведши 54 зустрічі з високопосадовцями країн Європи та Ради Європи [47].

Організація на початку 2024 року, запустила велику лобістичну кампанію, за екологічну безпеку ЄС, наголошуючи на тому що бізнес повинен перейти від простого "зеленого камуфляжу" (greenwashing) та поверхневих заяв про сталість до конкретних дій та вимірюваних результатів у сфері ESG. Акцент зміщується з "E" (екологія) на "S" (соціальна відповідальність) та "G" (управління). Компаніям потрібно буде продемонструвати свою відповідальність не тільки перед навколишнім середовищем, а й перед працівниками, громадами, ланцюгами постачання та загалом суспільством. Недостатньо просто скоротити викиди CO₂, потрібно також забезпечити справедливі умови праці в ланцюгу постачання, прозоре управління, різноманіття та інклюзію в компанії [60].

Таким чином, можна констатувати що у сучасній європейській політиці чітко простежується стійка тенденція до зростання ролі великого бізнесу у формуванні публічної політики. Це зумовлено як глобальними економічними викликами, що потребують комплексної взаємодії між державами та

приватним сектором, так і специфікою інституційної архітектури Європейського Союзу, яка створює сприятливі умови для легітимної участі економічних інтересів у політичному процесі.

Однією з ключових форм впливу виступають корпоративні коаліції, які забезпечують системну, інституціалізовану комунікацію між великими компаніями та євроінституціями. Такі структури, як BusinessEurope та Європейський круглий стіл для промисловості (ERT), функціонують не лише як лобісти у традиційному розумінні, а як стратегічні партнери у процесах розробки політик. Вони не лише відображають інтереси бізнесу, а й формують порядок денний ЄС у таких сферах, як промислове виробництво, інновації, зелений перехід, торгівля, енергетика та цифровізація. Їх вплив підкріплений значними фінансовими ресурсами, експертним потенціалом, міжнародними зв'язками та прямим доступом до високопосадовців.

BusinessEurope, як широка бізнес-федерація, демонструє високу активність у представництві інтересів малого, середнього та великого бізнесу, маючи сильну мережу в 36 країнах Європи. Її зростаючі витрати на лобіювання, численні кампанії та стратегічні ініціативи підтверджують високий рівень мобілізації бізнес-спільноти в межах ЄС. З іншого боку, ERT представляє інтереси саме найбільших європейських компаній, зосереджуючись на питаннях глобальної конкурентоспроможності, стійкості економічного зростання та інвестицій у науково-дослідницькі розробки. Його учасники — транснаціональні корпорації, які не лише впливають на політику в межах Європи, а й формують глобальні ринки.

Водночас, у політичному середовищі ЄС зростає роль професійних лобістських посередників, які виступають як зв'язкова ланка між бізнесом, громадськістю та владними структурами. Найяскравішим прикладом тут є компанія FleishmanHillard, яка використовує сучасні інструменти стратегічних

комунікацій для забезпечення ефективного лобіювання. Її діяльність демонструє, що сучасне лобіювання в Європі набуває нових форм — воно стає високотехнологічним, міждисциплінарним, багаторівневим та глибоко інтегрованим у процеси формування політики. Особливо важливо, що такі агенції сприяють просуванню ESG-стандартів, акцентуючи увагу на відповідальному веденні бізнесу не лише з екологічної, а й соціальної та управлінської точок зору.

Ключовим висновком є те, що корпоративне лобіювання в ЄС уже давно вийшло за межі класичного уявлення про вплив через тиск на політиків. Воно трансформувалося у форму постійного інституціоналізованого діалогу, у якому великі компанії, бізнес-асоціації та комунікаційні агентства виступають не лише учасниками, а й архітекторами політичного процесу. При цьому зберігається баланс між необхідністю відкритості та прозорості, з одного боку, і потребою ефективної співпраці держави та приватного сектору — з іншого.

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ ГАЛУЗЕВИХ БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ ЄС

У сучасному європейському політичному просторі групи бізнес-інтересів відіграють ключову роль у формуванні економічної та регуляторної політики. Особливе місце серед них займають галузеві асоціації - організації, що об'єднують компанії певних секторів економіки для колективного представництва своїх інтересів на європейському рівні. Вони виступають важливим ланцюгом між бізнесом та інституціями ЄС, забезпечуючи постійний діалог між приватним сектором та органами влади.

Галузеві асоціації ЄС, такі як Європейська рада хімічної промисловості (Cefic), Європейська банківська федерація (EBF), Асоціація аерокосмічної та оборонної промисловості (ASD), Rheinmetall AG чи Bayer AG, мають значний вплив на прийняття рішень у Брюсселі. Їхня роль полягає не лише у лобіюванні конкретних інтересів, а й у наданні експертної підтримки, розробці пропозицій до законодавчих ініціатив та забезпеченні діалогу між бізнесом та регуляторами.

Ці організації відрізняються високим рівнем професіоналізму, глибоким розумінням специфіки своїх галузей та здатністю ефективно комунікувати з євроінституціями. Вони часто виступають як консультанти при розробці нових нормативних актів, що стосуються їхніх секторів, запобігаючи прийняттю рішень, які могли б зашкодити розвитку промисловості чи послуг.

Дослідження діяльності цих асоціацій є особливо актуальним у сучасних умовах, коли ЄС реалізує масштабні ініціативи, такі як Зелена угода чи Цифрова стратегія, які безпосередньо впливають на різні сектори економіки. Розуміння механізмів їхньої роботи дозволяє краще збагнути, як формується політика ЄС та яку роль у цьому процесі відіграє бізнес-лобіювання.

European Chemical Industry Council (Cefic)- Європейська рада хімічної промисловості, що була заснована у 1972 році, виступає голосом великих, середніх і малих хімічних компаній по всій Європі, які забезпечують 1,2 мільйона робочих місць і приблизно 14% світового виробництва хімікатів.

Мета організації полягає в просуванні процвітаючої хімічної промисловості, яка відома своєю стійкістю, безпечністю та ресурсоефективністю. Cefic ставить за мету сприяти процвітанню, зростанню та інвестиціям у Європі, а також надавати безпечні та ресурсоефективні рішення для вирішення проблем майбутніх поколінь.

Організація служить своїм членам шляхом генерування та агрегування наукових знань у критичних сферах, пропонуючи послуги та досвід у нормативних, наукових і технічних питаннях. Вона також залучає, відстоює та представляє галузь для створення належної підтримки та політичних рамок у Європі та за її межами.

Cefic прагне бути найбільш шанованою та найнадійнішою бізнес-асоціацією в Європі. Зареєстрована в Реєстрі прозорості ЄС, вона виступає як відданий партнер Європейського Союзу, співпрацюючи з європейськими інституціями, неурядовими організаціями, ЗМІ та іншими зацікавленими сторонами.

Крім того, члени Cefic підтримують Паризьку кліматичну угоду та активно долучаються до заходів щодо зміни клімату, дотримуючись наукових рекомендацій. Вони також підтримують ініціативи, спрямовані на створення кліматично нейтрального суспільства, що відбувається за допомогою інноваційних технологій та інвестицій у циклічну економіку. За 2023 організація витратила на лобіювання приблизно 10 млн євро що є одним з найбільших показників того року. Маючи 14 лобістів в Європарламенті та провівши 181 зустріч комісій на високих рівнях, вони показують усім, що вони є дуже великим гравцем на Європейській арені [36].

У час, коли пандемія COVID-19 та глобальні кризи поставок мікросхем зіштовхували ЄС і США до прийняття регіональних "Законів про мікросхеми", важливо зазначити роль стратегічних ланцюжків створення вартості для суспільства. Ці ланцюги, які включають в себе постачання мікросхем, акумуляторних матеріалів для електромобілів та ліків, в значній мірі опираються на хімічну промисловість та її інноваційні продукти. Cefic, як

лідер у хімічній промисловості Європи, активно сприяє розвитку та регулюванню цих ключових секторів. Організація веде діалог з європейськими інституціями, урядовими органами та іншими зацікавленими сторонами, щоб забезпечити, що політика сприяє інноваціям та сталому розвитку у хімічній галузі [34].

Однією з головних спрямованих на майбутнє ініціатив Cefic є розвиток цифровізації, циркулярності та електрифікації у хімічному виробництві. Ці технології відіграють ключову роль у створенні більш сталого майбутнього для нашої галузі та всього суспільства. Через співпрацю з різними сторонами та прийняття відповідних законодавчих ініціатив, ми сприяємо розвитку і впровадженню цих технологій, що дозволить нам відповідати на сучасні виклики та готуватися до майбутніх викликів [35].

Також з останніх подій, можна назвати очолення CEFIC Міжнародної ради хімічних асоціацій (ICCA) на 2025-2027 роки. Ключові глобальні ініціативи, включаючи просування сталого розвитку, такі як Responsible Care, залишаються під контролем, а також будуть продовжувати зусилля з підвищення потенціалу в країнах, що розвиваються. Упродовж наступних двох років ICCA займається важливою роль у міжнародних переговорах, активно сприяючи поточним дискусіям Міжнародного юридично обов'язкового інструменту щодо забруднення пластику, формування глобальної рамки для хімічних речовин та підтримці обговорення кліматичної політики [33].

Отже, Організація активно підтримує інновації та інвестиції в галузі, а також активно займається лобіюванням на європейському рівні, зокрема в питаннях, що стосуються зміни клімату та сталого розвитку. Cefic також демонструє стратегічний підхід до розвитку майбутніх технологій, таких як цифровізація, циркулярність і електрифікація, які можуть її залишити лідером у хімічній промисловості та допомогти їй адаптуватися до нових економічних і екологічних реалій.

Таким чином, Cefis є яскравим прикладом того, як галузеві асоціації можуть ефективно впливати на європейську політику, поєднуючи експертну аналітику, стратегічне бачення та активну участь у законодавчих процесах. Разом із цим, вагомий вплив на формування політики ЄС здійснюють і окремі суб'єкти, які мають чітко сформульовані інтереси та достатній експертний потенціал для прямої взаємодії з євроінституціями. До таких належить компанія **Bayer AG**, яка активно комунікує з інституціями ЄС у сферах охорони здоров'я, сільського господарства та хімічного регулювання.

Bayer AG – це глобальна компанія з глибоким корінням в історії хімічної та фармацевтичної промисловості, заснована в далекому 1863 році Фрідріхом Байєром та Йоганном Фрідріхом Вескоттом як невелика фабрика барвників під назвою Friedrich Bayer et Comp. Розпочавши свій шлях з виробництва синтетичних барвників для текстилю, компанія швидко заявила про себе, випустивши фуксин, свій перший комерційно успішний продукт. Проте справжній прорив та всесвітня слава прийшли до Bayer з винаходом аспірину у 1897 році хіміком Феліксом Гофманом [21].

Bayer, як і інші великі компанії, активно займається лобіюванням в інституціях ЄС. Це означає, що вони намагаються впливати на розробку та прийняття законодавства, політик та регуляторних рішень ЄС, які можуть вплинути на їхній бізнес.

Основні сфери впливу:

- **Фармацевтичне законодавство:** Регулювання фармацевтичної галузі, включаючи процедури затвердження лікарських засобів, інтелектуальну власність (патенти), ціноутворення на ліки, та регуляторні стандарти.
- **Аграрна політика:** Спільна сільськогосподарська політика (CAP) ЄС, регулювання пестицидів, біотехнологій (ГМО), дозволи на використання засобів захисту рослин, та інші аспекти, що стосуються сільського господарства.
- **Хімічне регулювання:** REACH (Регламент ЄС щодо реєстрації, оцінки, авторизації та обмеження хімічних речовин), регулювання

використання хімічних речовин в різних галузях, екологічні стандарти для хімічної промисловості.

- **Торговельна політика:** Торговельні угоди ЄС з іншими країнами, питання імпорту та експорту продукції Bayer, захист інтелектуальної власності на міжнародному рівні.
- **Інноваційна політика та дослідження:** Фінансування досліджень та розробок в ЄС, створення сприятливого середовища для інновацій в галузях, де працює Bayer [23].

Як організація яка ставить перед собою цілі фармацевтики, захисту рослин та насіння, корпоративного регулювання, торгівлі, промисловості, інтелектуальної власності, захисту довкілля, хімічної та сільськогосподарської політики, цифрової політики, оподаткування, інновацій і досліджень, а також політики розвитку та регулювання пестицидів. Вона приймала дуже велику участь у прийнятті таких важливих рішень, як: Європейська зелена угода. Стратегія «Від ферми до столу». Стратегія ЄС щодо біорізноманіття до 2030 року . Хімічна стратегія сталого розвитку План дій: «Назустріч нульовому забрудненню повітря, води та ґрунту» Закон про моніторинг ґрунтів . Стратегічний діалог про майбутнє сільського господарства [22].

За даними реєстру прозорості ЄС за 2024 рік, організація витратила на лобіювання приблизно 6 мільйонів євро, що є високим показником за останні 4 роки [23].

Bayer AG є потужною та впливовою транснаціональною корпорацією з довгою історією, що охоплює фармацевтичну, хімічну та аграрну галузі. Починаючи як виробник барвників, компанія досягла світового визнання завдяки інноваціям, таким як аспірин, і з часом розширила свою діяльність на широкий спектр продуктів і послуг. Bayer AG активно займається лобіюванням в інституціях Європейського Союзу, розглядаючи це як важливий інструмент для захисту та просування своїх бізнес-інтересів. Лобіювання для Bayer не є другорядним заняттям, а скоріше стратегічно важливим напрямком діяльності, на який виділяються значні ресурси –

близько 6 мільйонів євро лише за 2024 рік. Такий рівень витрат свідчить про серйозність намірів компанії впливати на формування політики ЄС.

Baye AG, як і низка інших потужних компаній, розглядає лобізм не просто як інструмент впливу, а як невід'ємну складову своєї стратегії на європейському політичному рівні. Водночас, окрім окремих компаній, важливу роль у лобістському процесі відіграють об'єднання підприємств за секторальною ознакою. У цьому контексті показовим є приклад European Services Forum (ESF) — об'єднання, яке представляє інтереси компаній, що працюють у фінансовій, телекомунікаційній, транспортній, діловій та інших сферах послуг. На відміну від CEFIC, який фокусується на технічних стандартах і промислових практиках, ESF зосереджений на просуванні лібералізації торгівлі послугами, зокрема в рамках міжнародних переговорів та внутрішнього ринку ЄС. Окрім засідань у Брюсселі, Комітет проводить регулярні зустрічі з офіційними особами країн-членів ЄС та делегаціями СOT у Женеві. Під час засідань Комітету з питань політики організовуються загальні дебрифінги з посадовцями ЄС з питань торгівлі. Вони дозволяють європейським компаніям сфери послуг та галузевим федераціям контактувати з посадовцями, які беруть участь у переговорах щодо торгівлі послугами.

Вона уважно стежить за торговельними переговорами та бере активну участь у зустрічах громадянського суспільства, приділяючи особливу увагу питанням, пов'язаним з торгівлею послугами. Організація підтримує інтенсивний та конструктивний діалог з посадовцями ЄС, посадовцями країн-партнерів, національними торгово-промисловими палатами та асоціаціями у сфері послуг. ESF є членом Контактної групи з питань торгівлі Генерального директорату з питань торгівлі з моменту її заснування. ESF також є членом більшості офіційних внутрішніх консультативних груп, створених в рамках угод про вільну торгівлю (УВТ) ЄС, таких як ЄС-Канада СЕТА, ЄС-Великобританія ТСА, ЄС-Японія ЕРА тощо. Паскаль Кернейс був головою ПГС ЄС-Сінгапур до 2023 року і був обраний головою ПГС ЄС-Корея на період 2023-2026 років [40]

ESF, завдяки своєму членству в провідних європейських компаніях та галузевих асоціаціях у всіх 27 країнах-членах ЄС, став ключовим представником європейського сектору послуг, який складає понад 30% від загального обсягу торгівлі (товарами та послугами) в Європейському Союзі.

На сьогоднішній день ESF має широке визнання серед зацікавлених сторін як голос європейської сфери послуг. Сприяння покращенню доступу до ринків послуг та підтримка транскордонного надання послуг є важливими пріоритетами Форуму. За останні роки робота ESF дозволила його членам ефективно просувати свої інтереси та досягати успіхів в своїх діяльностях [40].

European Services Forum (ESF) є впливовою організацією, що представляє інтереси послугових секторів у Європейському Союзі. Вона забезпечує своїм членам доступ до важливих політичних процесів, зокрема торговельних переговорів, шляхом участі у зустрічах та дебрифінгах з посадовцями ЄС. Через активний діалог з офіційними особами ЄС та іншими зацікавленими сторонами ESF впливає на формування політики ЄС у сфері торгівлі послугами.

Організація не лише стежить за торговельними переговорами, але й активно бере участь у них, представляючи інтереси своїх членів. Вона також виконує роль посередника між європейськими компаніями та офіційними установами, сприяючи конструктивному обміну думками та інформацією.

За даними реєстру прозорості ЄС за 2023 компанія витратила на лобіювання, достатньо не багато, приблизно 250 тисяч євро, що є середнім показником компанії за останні 4 роки, пропевши всього 11 комісій з представниками країн Європи [41].

Враховуючи, що ESF є членом Контактної групи з питань торгівлі Генерального директорату з питань торгівлі та інших важливих консультативних груп, організація має прямий доступ до ключових вирішень та документів, що стосуються торгівлі послугами. Хоча European Services Forum (ESF) об'єднує широкий спектр галузей сфери послуг, його діяльність має переважно загальний характер і спрямована на просування інтересів

сектору в контексті торгівельної політики та регуляторного середовища. Водночас окремі підсектори, зокрема фінансовий, мають власні структури представництва, здатні ефективно впливати на специфічні аспекти європейської політики. Одним із ключових акторів у цьому напрямі є European Banking Federation (EBF)-Європейська банківська федерація представляє голос європейського банківського сектору, об'єднуючи 33 національні банківські асоціації з усієї Європи. Вона включає в себе близько 3500 банків різних масштабів та напрямків діяльності - від великих до малих, оптових до роздрібних, місцевих до міжнародних. Ці банки займаються фінансовими послугами і разом надають роботу близько 2,7 мільйонам людей.

Ця організація є дуже впливовим лобістським та представницьким органом для банківського сектору в Європейському Союзі. Її головна мета - захищати та просувати інтереси банківської галузі в Європі, а також сприяти розвитку та впровадженню банківської діяльності в регіоні. Такі організації зазвичай збираються разом для спільного впливу на законодавчий процес та регулювання, що стосуються їх сфери діяльності [30].

У звіті Європейської банківської федерації за 2021 рік відзначено значний внесок європейських банків у фінансову стабільність регіону, не дивлячись на виклики, пов'язані з пандемією Covid-19. За даними, наданими Європейським центральним банком, структурна трансформація банківського сектору продовжується, з огляду на підвищення ефективності та прибутковості.

Зазначено, що загальна вартість непогашених позик від МФО ЄС зросла на 13% у 2021 році, досягнувши найвищого рівня з 2012 року, що свідчить про активність банків у наданні кредитів. За тим же періодом, загальні депозити підприємств і домашніх господарств зросли на 5,7%, що вказує на збільшення довіри до банківської системи [31].

Незважаючи на цей позитивний розвиток, структурна трансформація сектору була яскраво відзначена. У 2021 році кількість кредитних установ скоротилася на 35%, а кількість відділень банків зменшилася на 5,5%. Це

викликано раціоналізацією через цифровізацію послуг та програми трансформації, щоб банки могли краще реагувати на зміну потреб клієнтів та підвищити ефективність.

Нарешті, відзначено значний внесок банківського сектору у економіку ЄС, з однієї з кожних 100 робочих місць, що займається банківською діяльністю. Це не тільки створює робочі місця, але і має великий вплив на політику ЄС, регулюючи фінансові ринки та сприяючи економічному зростанню [30].

За даними реєстру прозорості ЄС, компанія за 2023 рік, витратила приблизно 4,5 мільйонів євро та провівши 78 зустрічей на високому рівні, що є середнім показником за останні 3 роки [32].

У випадку European Banking Federation (EBF) бачимо приклад галузевої організації, яка відіграє провідну роль у регулюванні фінансової системи ЄС та представляє інтереси банківського сектору в умовах цифровізації та фінансової інтеграції. Водночас інший критично важливий для функціонування європейської економіки сектор — енергетика — також має свої потужні об'єднання, що здійснюють активну лобістську діяльність. Одним із ключових гравців у цій сфері є Eurogas — асоціація, яка представляє інтереси газової промисловості Європи. На відміну від EBF, яка фокусується на фінансовій стабільності та банківському регулюванні, діяльність Eurogas зосереджена на питаннях енергетичного переходу, декарбонізації, безпеки постачання та ролі природного газу у стратегії "зеленого" переходу ЄС.

Eurogas — це європейська компанія, яка спеціалізується на газовій індустрії. Вона займається різноманітними аспектами газового бізнесу, включаючи видобуток, транспортування, зберігання, торгівлю і маркетинг. Eurogas є однією з провідних компаній у своєму сегменті і має значний вплив на європейський ринок природного газу. Ключові напрямки діяльності Eurogas включають участь у проектах з розвитку газових родовищ, експлуатацію газопроводів і терміналів зі зберігання газу, а також укладання угод на постачання газу з виробниками і споживачами. Крім того, Eurogas активно

працює над розвитком нових технологій для підвищення ефективності видобутку і використання природного газу, зокрема, у сфері зеленої енергетики. Основна місія Eurogas полягає в тому, щоб представляти спільні інтереси газової галузі в Європі та сприяти розвитку стійкої та конкурентоспроможної газової індустрії. Ключові цілі включають:

- Просування природного газу як важливого джерела енергії: Eurogas наголошує на ролі природного газу у забезпеченні енергетичної безпеки, економічного зростання та декарбонізації Європи.
- Сприяння розробці розумної політики в галузі енергетики та клімату: Eurogas бере активну участь у діалозі з європейськими інститутами та політиками, щоб впливати на формування законодавства, що зачіпає газову галузь.
- Забезпечення прозорості та відкритості газового ринку: Eurogas підтримує створення конкурентного та ефективного газового ринку в Європі.
- Підтримка інновацій та технологічного розвитку: Eurogas сприяє дослідженням та розробкам у газовій сфері, включаючи технології виробництва та використання відновлюваних газів, таких як біометан та водень.
- Інформування громадськості про переваги природного газу: Eurogas займається поширенням інформації про роль газу в енергетичному балансі та його внесок у досягнення кліматичних цілей [26].

Ця компанія має значний досвід у роботі з міжнародними партнерами і веде бізнес у кількох країнах Європи. Eurogas також взаємодіє з урядами і міжнародними організаціями з метою сприяння стабільності і розвитку газового сектора [27].

За даними реєстру прозорості ЄС, компанія за минулий рік витратила приблизно 700 тис євро на лобістичні кампанії, та провела 54 зустрічей високого рівня [46].

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну країни Європейського Союзу значно скоротили імпорт російського газу. У 2023 році понад половину газових поставок до ЄС забезпечили Норвегія, США та Великобританія, а додаткові обсяги надходили з Катару та країн Північної Африки [26].

У 2022 та 2023 році, Eurogas лобіював за збільшення інвестицій в інфраструктуру газового ринку ЄС, таку як газопроводи та термінали зрідженого природного газу (СПГ). Eurogas стверджував, що такі інвестиції необхідні для забезпечення енергетичної безпеки Європи через Російську агресію. Європейська комісія оголосила про плани збільшити інвестиції в газову інфраструктуру на 30 мільярдів євро. І у 2024 році Eurogas продовжує просувати у парламентах тези про незалежність Європи від Росії [28].

Лобістська діяльність Eurogas демонструє, як енергетичні компанії адаптуються до нових викликів кліматичної політики ЄС, прагнучи зберегти стратегічну роль газу в енергетичному міксі. Проте не менш активно в європейському політичному просторі діють і представники інших стратегічно важливих галузей, зокрема оборонної та аерокосмічної промисловості. У цьому контексті варто звернути увагу на **AeroSpace and Defence Industries Association of Europe (ASD)** — організацію, яка об'єднує провідні компанії цих секторів та представляє їхні інтереси перед інституціями ЄС. На відміну від Eurogas, що фокусується на питаннях енергетичного регулювання, екологічної безпеки та декарбонізації, діяльність ASD пов'язана з більш комплексними політичними викликами — зокрема безпекою, технологічною автономією ЄС, оборонними бюджетами та питаннями двостороннього експорту продукції подвійного призначення. ASD є впливовим об'єднанням підприємств аерокосмічної та оборонної промисловості в країнах Європейського союзу. Ця асоціація представляє інтереси своїх членів перед урядами, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами [37].

Основна мета ASD - сприяти розвитку конкурентоспроможності та стійкості в європейській аерокосмічній та оборонній промисловості. Вона об'єднує понад 1000 компаній у всіх секторах цих галузей, включаючи виробництво літаків, космічних апаратів, обладнання для оборони, інженерингові послуги та багато іншого [16, с.3].

Організація представляє понад 4000 компаній у Європі, де працює понад 1 мільйонів людей. Одні з ключових компаній:

- Airbus – провідний виробник авіаційної та космічної техніки.
- Thales – французька компанія, що спеціалізується на аерокосмічних системах, обороні та безпеці.
- Safran – виробник авіаційних двигунів та космічних систем.
- Leonardo – італійська компанія, яка займається аерокосмічними та оборонними технологіями.
- MBDA – європейський лідер у виробництві ракетних систем.
- Rolls-Royce – британська компанія, відома своїми авіаційними двигунами.
- Dassault Aviation – французький виробник військових та цивільних літаків.
- Saab – шведська компанія, яка спеціалізується на оборонних та аерокосмічних технологіях.
- Indra – іспанська компанія, що працює в сфері оборони та аерокосмічної промисловості.
- Diehl Defence – німецька компанія, яка виробляє системи озброєння та оборонні технології [18].

Національні асоціації, які входять до ASD:

- GIFAS (Франція)
- BDLI (Німеччина)
- AIAD (Італія)
- ADS Group (Велика Британія)

- TEDAE (Іспанія)

Організація ASD активно співпрацює з урядами країн-членів ЄС, а також з Європейською комісією та іншими міжнародними інституціями для формулювання політики, спрямованої на підтримку індустрії та забезпечення її відповідності вимогам європейського ринку. ASD також активно працює над підвищенням безпеки, стійкості та стандартів якості в галузі аерокосмічної та оборонної промисловості [17].

З 2022 по 2024 роки, організація активно просувала тези про збільшення виробництва зброї у країнах Європи, збирала саміти та форуми щоб знайти рішення проблеми недостачі зброї для України та противазі Росії, саме один з таких саммітів пройшов 17 квітня 2024 року спільно організований ASD та European Business Summits, зібрав ключових лідерів інституцій та агенцій ЄС, національних урядів, НАТО, промисловості, наукових кіл та засобів масової інформації для обговорення нагальних проблем безпеки та оборони, з якими стикаються Європа. Там вони активно обговорювали питання України та Росії.

Генеральні директори ASD, просували тези про незалежність Європи від закордонних виробників зброї, та перехід на повне самообслуговування [19].

За минулий рік, організація витратила на лобістичні кампанії приблизно 350 тис євро, провівши 66 засідань високого рівня [42].

Таким чином, діяльність ASD ілюструє злагоджену та інституціалізовану форму представництва інтересів аерокосмічного та оборонного сектору на рівні ЄС, яка поєднує участь національних асоціацій, провідних транснаціональних компаній і тісну взаємодію з європейськими інституціями. Проте, поряд з асоціаціями, що репрезентують колективні інтереси галузі, важливу роль у процесах лобіювання відіграють окремі компанії, зокрема гіганти оборонної промисловості, які мають власні ресурси, канали впливу та політичну вагу. Одним із таких прикладів є Rheinmetall AG, діяльність якої відкриває інший, значно чутливіший вимір лобізму — лобіювання інтересів оборонно-промислового комплексу на тлі актуальних геополітичних викликів. Rheinmetall AG - німецька компанія, яка

спеціалізується на виробництві обладнання для оборонної та автомобільної промисловостей. Вона має довгу історію, яка сягає 1889 року, коли була заснована як Rheinische Metallwaren- und Maschinenfabrik AG.

У сфері оборони Rheinmetall виробляє різноманітні військові системи, включаючи боєприпаси, системи управління вогнем, техніку для наземних військ, а також системи безпеки та захисту. Вони також є виробниками танків, артилерійського озброєння та бронетехніки. Зараз вона є основним постачальником зброї у Німеччині та частини країн Європи.

У сфері автомобілебудування Rheinmetall є постачальником компонентів для автомобільних виробників, таких як двигуни, трансмісії, гальма та інші системи.

Організація є однією з провідних у світі у своїх сферах діяльності, з офісами та заводами по всьому світу. Вона займається як виробництвом, так і дослідженнями та розробками, щоб постійно підвищувати якість та ефективність своїх продуктів [56].

Rheinmetall є лідером у сфері екологічно чистої мобільності та розробки технологій, спрямованих на протидію сучасним загрозам. Її оборонний підрозділ є одним із провідних європейських постачальників військових технологій, який довгий час є надійним партнером для збройних сил різних країн. У той же час автомобільний сектор компанії займає провідні позиції на глобальному ринку як виробник високоякісних модулів і систем першого рівня для автомобільної промисловості [57].

Організація відіграє провідну роль в оборону комплексі ЄС, вона приймає участь у дорадчих комісіях та форумах. У 2022 році лобіювала до збільшення витрат на оборону через російську агресію.

У 2024 році, Генеральний директор найбільшого в Європі виробника боєприпасів Rheinmetall Армін Паппергер заявив, що лідерам ЄС слід розглянути можливість встановлення систем ППО малої дальності, подібних до ізраїльського «Залізного купола» [55].

За минулий рік організація витратила приблизно 500 тис євро, провівши 4 засідань високого рівня [46].

Отже, Rheinmetall є ключовим гравцем у сфері виробництва військової техніки та обладнання, яке використовується для оборони. Їхні продукти знаходять широке застосування у військовій сфері, включаючи боєприпаси, системи управління вогнем, техніку для наземних військ та системи безпеки. Компанія активно впливає на обговорення стратегічних питань в оборонній сфері.

Rheinmetall є одним із провідних європейських виробників оборонної продукції, і її техніка, бойові припаси та військові технології активно експортуються до країн Європейського Союзу. Серед основних партнерів у ЄС:

- Німеччина – основний ринок, оскільки Rheinmetall є стратегічним постачальником для німецької армії (Bundeswehr).
- Польща – один із ключових партнерів у регіоні Центральної та Східної Європи, який закуповує бронетехніку та системи озброєння.
- Угорщина – компанія бере участь у модернізації угорської армії, включаючи постачання бронемашин та інших оборонних систем.
- Італія, Іспанія, Франція – країни, які також співпрацюють із Rheinmetall у сфері оборонних технологій.
- Нідерланди, Австрія, Фінляндія – інші члени ЄС, які використовують продукцію компанії для своїх збройних сил.

Основна продукція, яка поставляється до країн ЄС, включає бронетехніку (наприклад, танки Leopard 2, бойові машини піхоти Puma), артилерійські системи, бойові припаси та системи захисту. Rheinmetall також активно бере участь у спільних європейських оборонних проектах, сприяючи розвитку безпеки та обороноздатності ЄС [56].

Це дає їм значний вплив на формування політики в оборонній сфері ЄС через лобіювання та участь у дорадчих комісіях та форумах.

Отже, Rheinmetall є не лише провідним виробником оборонної та автомобільної продукції, а й стратегічним партнером для європейських країн у забезпеченні безпеки та розвитку інноваційних технологій. Її роль у європейському оборонному комплексі є ключовою, що робить компанію одним із головних драйверів розвитку оборонної промисловості ЄС.

Отже, галузеві бізнес-асоціації є невід’ємною та впливовою частиною європейського політичного ландшафту, виступаючи ключовими посередниками між специфічними секторами економіки та інституціями Європейського Союзу. Організації на кшталт Європейської ради хімічної промисловості (Cefic), Європейської банківської федерації (EBF), Європейського форуму послуг (ESF), Eurogas та Асоціації аерокосмічної та оборонної промисловості Європи (ASD) демонструють високий рівень професіоналізму та глибокої експертизи у своїх сферах. Вони не лише лобіюють конкретні інтереси своїх членів, але й надають цінну технічну та ринкову інформацію, беруть участь у консультаціях та активно впливають на розробку законодавства й регуляторних норм — від екологічних стандартів та фінансової стабільності до енергетичної політики, лібералізації торгівлі послугами та оборонних стратегій. У контексті масштабних трансформаційних ініціатив ЄС, таких як Зелена угода чи посилення оборонної спроможності, роль цих асоціацій стає ще вагомішою, оскільки вони допомагають формувати політику, що враховує специфіку та потреби відповідних галузей промисловості та послуг.

ВИСНОВКИ

У політичній науці групи інтересів розглядаються як ключові суб'єкти політичного процесу. Від Артура Бентлі, який розглядав політику як взаємодію організованих груп, що формують соціальну динаміку, до Девіда Трумена, який акцентував на природності виникнення груп як реакції на соціальні зміни, – було закладено підвалини плюралістичного бачення політики. Подальший розвиток теорії здійснив Мансур Олсон, який у своїй «Логіці колективної дії» показав обмеження спонтанного об'єднання індивідів та підкреслив значення стимулів і організаційної структури. Роберт Солсбері доповнив ці ідеї концепцією «політичного підприємництва», акцентуючи увагу на ролі лідерів у формуванні ефективних груп. Габріель Алмонд запропонував типологію груп та їх функціональну характеристику в межах політичної системи. Таким чином, теорія груп інтересів еволюціонувала від емпірично-описових моделей до складних пояснювальних схем, що охоплюють структурні, функціональні та мотиваційні аспекти діяльності груп.

Групи бізнес-інтересів у Європейському Союзі відіграють системоутворюючу роль у прийнятті політичних рішень, особливо в сферах регулювання ринку, енергетики, промислової політики та цифрових технологій. Вони забезпечують інституційний канал для артикуляції інтересів бізнесу, беруть участь у консультаційних процесах Єврокомісії, формують позиційні документи, аналітичні звіти та беруть участь у слуханнях. Через ці механізми бізнес-групи не тільки впливають на зміст регулювання, але й сприяють підвищенню ефективності управління, надаючи експертизу. Водночас їх діяльність викликає занепокоєння щодо можливої домінації приватних інтересів над публічними, що вимагає регуляторного балансу між доступом до впливу та прозорістю.

Корпоративне лобіювання в ЄС є відносно автономним і високоструктурованим типом представництва інтересів. Його особливістю є

централізована організація, наявність постійного представництва в Брюсселі, а також формалізована взаємодія з інституціями ЄС. Такі коаліції, як BusinessEurope та ERT, мають широкий мандат та здійснюють вплив на стратегічні напрямки політики: від зеленої трансформації до цифрової економіки. Вони функціонують на перетині політичного та економічного полів, використовуючи методи експертного супроводу, стратегічних комунікацій та переговорів на високому рівні. Діяльність цих об'єднань демонструє приклад не тільки впливу, а й адаптації до викликів, таких як енергетична криза чи війна в Україні.

У політичному процесі Європейського Союзу групи бізнес-інтересів застосовують комплексну систему стратегій впливу, які поєднують безпосередню взаємодію з інституціями влади, формування експертного знання та активне використання комунікаційного ресурсу. Основою ефективного просування інтересів є інституційна присутність у Брюсселі, що дозволяє налагодити сталий діалог із представниками Європейської комісії, Європейського парламенту та Ради ЄС. Групи інтересів активно долучаються до консультаційних процесів, ініціюють обговорення, надають свої позиційні документи та експертні висновки, створюючи імідж компетентного та відповідального партнера у формуванні політик.

Галузеві бізнес-асоціації відіграють важливу роль у забезпеченні інклюзивності та експертності процесу прийняття рішень. Їх перевага — у фаховій спеціалізації: Cefic у хімічній промисловості, Eurogas в енергетиці, EBF у фінансах, ASD в обороні. Вони забезпечують безперервний потік інформації до європейських інституцій, сприяють гармонізації норм та просуванню інновацій. Ефективність їх діяльності виявляється через рівень участі в консультаційних процесах, кількість зустрічей, фінансові витрати та досягнуті політичні рішення. Попри обмеженість публічного впливу, галузеві асоціації є стрижнем корпоративного лобіювання, забезпечуючи баланс між приватними та публічними інтересами у специфічних секторах економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Биковець В. Групи інтересів у політиці: досвід типологізації. Групи інтересів у сучасній політиці. Наукова бібліотека. Вип.1. 2007. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/440/> (дата звернення 10.04.2024)
2. Боднаров О.Г Підходи до інтерпретації політичного процесу. 2007. С.231-234. URL: <https://core.ac.uk/download/84825358.pdf> (дата звернення 20.04.2024)
3. Бондаренко О.О. Функціональне представництво інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні. Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 60. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/60_2017/28.pdf (дата звернення 15.04.2024)
4. Вегеш М. Лекції з новітньої політології. 2022. С.1-163 URL:<https://surl.li/zxcqek> (дата звернення 15.04.2024)
5. Гнатенко Н.Г. Внутрішні парламентські групи інтересів у Верховній Раді України V—VI скликань: сутність, класифікація. Економіка та Держава. 2012. № 3. С. 120-123 URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2012/34.pdf (дата звернення 10.04.2024)
6. Гнатенко Н.Г. Групи інтересів у верховній раді України: сутність і роль у формуванні державної політики. 2017. С.1-253. URL:<https://surl.lu/rhykeu> (дата звернення 10.04.2024).
7. Єремєєва Л. Групи інтересів у політичному процесі. 2013. URL: http://www.confcontact.com/2013-specproekt/po1_ermeeva.htm (дата звернення 15.04.2024)
8. Лясота А.Є Групи інтересів як один з основних інститутів позапарламентського представництва інтересів. Вісник Дніпропетровського університету. Вип.1. 2016. С.20-27 URL:

- <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/799/841> (дата звернення 24.04.2024).
9. Мельоранський С. Політичні системи: порівняльний аналіз. 2020. С.1-83
URL: <https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/diplomna-robota-magistra-Melioranskogo-Sergija-Igorovicha.pdf> (дата звернення 19.09.2024)
 10. Мокра Л. М. Олсон про створення груп за інтересами. URL: <https://surl.li/htadly> (дата звернення 12.09.2024)
 11. Мокра Л.М З'ясування сутності груп інтересів. 2010. Науковий вісник Ужгородського університету. С.37-39. Вип.15. URL: <https://surl.li/ledwbv> (дата звернення 19.08.2024)
 12. Новохацький В. Тенденції забезпечення громадського інтересу в суспільстві та державі. 2004. Політичний менеджмент. Вип. 6. С. 64-78.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11582/06-Novohatcki.pdf?sequence=1> (дата звернення 18.04.2024)
 13. Трофименко А.В. Плюралістичне та Корпоративне та лобіювання як способи взаємодії між державою та групою інтересів. С.165-169. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4358/1/Trof_plyr_konf_2023_165.pdf (дата звернення 05.03.2025)
 14. Фісун О. Політичні системи сучасності. 2005. Наукові записки НаУКМА. Політологія Вип.5 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8910/4-fisun.pdf?sequence=1> (дата звернення 05.10.2024)
 15. Черкашина Т.О Теорія колективної дії М. Олсона. 2018. С.1-6. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/61c63e78-1826-4be9-aae4-6df89d777cf1/content> (дата звернення 03.10.2024)
 16. AeroSpace and Defence Industries Association of Europe (ASD): About ASD // ASD. – URL: <https://www.asd-europe.org/> (дата звернення: 25.03.2025).

17. AeroSpace and Defence Industries Association of Europe (ASD): Members // ASD. – URL: <https://www.asd-europe.org/about-asd/all-our-members/> (дата звернення: 23.03.2025).
18. ASD Europe: Members // ASD. – URL: <https://www.asd-europe.org/> (дата звернення: 21.03.2025).
19. ASD Press Release EDSS April 2024 – 17.04.2024. – URL: <https://www.asd-europe.org/news-media/news-events/news/the-european-defence-security-summit-2024/> (дата звернення: 19.03.2025)
20. BASF Official website// BASF. – URL: <https://www.basf.com/ua/uk> (дата звернення: 10.03.2025).
21. Bayer AG lobbying data // LobbyFacts.eu. – URL: <https://www.lobbyfacts.eu/datacard/bayer-ag?rid=3523776801-85> (дата звернення: 12.03.2025).
22. Bayer in EU Transparency Register // EU Transparency Register. – URL: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=3523776801-85 (дата звернення: 05.03.2025).
23. Bayer's contributions // Bayer. – URL: <https://www.bayer.com/en/our-contributions> (дата звернення: 08.03.2025).
24. BusinessEurope's lobbying expenses // LobbyFacts.eu. – 2023. – URL: <https://www.lobbyfacts.eu/datacard/businesseurope?rid=3978240953-79&sid=209813> (дата звернення: 11.03.2025).
25. EU-Japan Industrialists Round Table // Politico. – 18.10.1995. – URL: <https://www.politico.eu/article/18-october-eu-japan-industrialists-round-table/> (дата звернення: 12.03.2025).
26. Eurogas: Gas in Europe: A state of play // Eurogas. – URL: <https://www.eurogas.org/gas-in-europe/a-state-of-play/> (дата звернення: 25.02.2025).

- 27.Eurogas: Official website // Eurogas. – URL: <https://www.eurogas.org/> (дата звернення: 21.02.2025).
- 28.Eurogas: Purpose and values // Eurogas. – URL: <https://www.eurogas.org/purpose-and-values/> (дата звернення: 28.02.2025).
- 29.Eurogas: What role should LNG play in Europe moving forward? // Eurogas. – URL: <https://www.eurogas.org/what-role-should-lng-play-in-europe-moving-forward/> (дата звернення: 01.03.2025).
- 30.European Banking Federation (EBF): About us // EBF. – URL: <https://www.ebf.eu/about-us/> (дата звернення: 25.03.2025).
- 31.European Banking Federation (EBF): Facts and figures // EBF. – URL: <https://www.ebf.eu/factsandfigures/> (дата звернення: 26.03.2025).
- 32.European Banking Federation in EU Transparency Register // EU Transparency Register. – URL: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=4722660838-23 (дата звернення: 27.03.2025).
- 33.European Chemical Industry Council (Cefic) to chair the International Council of Chemical Associations // Cefic. – URL: <https://cefic.org/media-corner/newsroom/cefic-to-chair-the-international-council-of-chemical-associations-for-the-2025-2027-term/> (дата звернення: 19.03.2025).
- 34.European Chemical Industry Council (Cefic): About us // Cefic. – URL: <https://cefic.org/about-us/> (дата звернення: 20.03.2025).
- 35.European Chemical Industry Council (Cefic): Executive insight on chemical industry's transformation // Politico. – URL: <https://www.politico.eu/sponsored-content/executive-insight-on-chemical-industrys-transformation/> (дата звернення: 21.03.2025).
- 36.European Chemical Industry Council lobbying data // LobbyFacts.eu. – URL: <https://www.lobbyfacts.eu/datacard/european-chemical-industry-council?rid=64879142323-90#data-card-data-meetings> (дата звернення: 20.03.2025).

37. European Defence & Security Summit 2024 // ASD. – 17.04.2024. – URL: <https://www.asd-europe.org/news-media/news-events/news/the-european-defence-security-summit-2024/> (дата звернення: 19.03.2025).
38. European Round Table for Industry (ERT): About // ERT. – URL: <https://ert.eu/about/> (дата звернення: 03.03.2025).
39. European Round Table for Industry (ERT): Members // ERT. – URL: <https://ert.eu/members/> (дата звернення: 04.03.2025)
40. European Services Forum (ESF): Official website // ESF. – URL: <https://www.esf.be/> (дата звернення: 10.03.2025).
41. European Services Forum in EU Transparency Register // EU Transparency Register. – URL: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=3562594969-02 (дата звернення: 08.03.2025).
42. European Transparency Register // Aerospace and Defence Industries Association of Europe (ASD)
URL: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=72699997886-57 (дата звернення: 08.03.2025).
43. European Transparency Register // BusinessEurope https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=3978240953-79 (дата звернення: 08.01.2025)
44. European Transparency Register // ERT from https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=25487567824-45 (дата звернення: 08.01.2025)
45. European Transparency Register // *Eurogas* from https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=17909506129 (дата звернення: 10.01.2025)
46. European Transparency Register // Rheinmetall AG
URL: <https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or->

- update/organisation-detail_en?id=708107818892-23 (дата звернення: 03.11.2024)
- 47.FleishmanHillard in EU Transparency Register // EU Transparency Register.
– URL: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=56047191389-84 (дата звернення: 30.03.2025).
- 48.FleishmanHillard lobbying data // LobbyFacts.eu. – URL: <https://www.lobbyfacts.eu/datacard/fleishman-hillard?rid=56047191389-84> (дата звернення: 28.03.2025).
- 49.FleishmanHillard: Official website // FleishmanHillard. – URL: <https://fleishmanhillard.com/> (дата звернення: 24.03.2025).
- 50.Interest group – Types of interests and interest groups // Encyclopedia Britannica. – URL: <https://www.britannica.com/topic/interest-group/Types-of-interests-and-interest-groups> (дата звернення: 30.11.2024).
- 51.Joint Declaration of BusinessEurope and Ukrainian Employers' Federation // BusinessEurope. – 29.11.2024. – URL:https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/2024-11-29_warsaw_copres_declaration_final_0.pdf (дата звернення: 22.03.2025).
- 52.Mika LaVaquer-Manty. Bentley, Truman, and the study of groups. Annual Review of Political Science. 2006. Vol.9. URL:<https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.polisci.9.072004.085705> (дата звернення 15.11.2024)
- 53.Nestlé Official website // Nestlé. – URL: <https://www.nestle.ua/aboutus/150-years> (дата звернення: 30.03.2025).
- 54.Nicholas Lemann. Conflict of Interests. 2008. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2008/08/11/conflict-of-interests> (дата звернення: 12.11.2024)
- 55.Papperger A. Europe needs an Iron Dome-style defence, says Rheinmetall CEO // Financial Times. – 2024. – URL:

- <https://www.ft.com/content/bc7fc671-6113-4ab0-ac38-df7ce3cdb1eb> (дата звернення: 31.03.2025).
- 56.Rheinmetall AG: Official website // Rheinmetall. – URL: <https://www.rheinmetall.com/en> (дата звернення: 23.03.2025).
- 57.Rheinmetall lobbying data // LobbyFacts.eu. – URL: <https://www.lobbyfacts.eu/datacard/rheinmetall-ag?rid=708107818892-23#data-card-data-info> (дата звернення: 23.03.2025).
- 58.Shell Official website // Shell. – URL: <https://www.ua.shell> (дата звернення: 11.03.2025).
- 59.Siemens: Official website // Siemens. – URL: <https://www.siemens.com/ua/uk.html> (дата звернення: 25.02.2025)
- 60.Sustainable and Responsible Business in 2024 // FleishmanHillard. – 2024. – URL: <https://fleishmanhillard.com/2024/01/sustainable-and-responsible-business-in-2024/> (дата звернення: 21.02.2025).
- 61.Trofymenko, A., Lubinets, D. Evropsky Politicky a Pravni Diskurz. LOBBYING IN THE EUROPEAN UNION: SUPRANATIONAL LEVEL OF LEGAL REGULATION AND FUNCTIONING. 2020, 7(1), pp. 3. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-1/09.pdf> (дата звернення: 30.04.2025)
- 62.Volkswagen Group: Official website // Volkswagen Group. – URL: <https://www.volkswagen-group.com/en> (дата звернення: 11.03.2025)